

Een knikkerbak met kromme spijkers

Jeugdpoort 21 februari 2017

Margrite Kalverboer

Wat een mooie kans om hier bij Jeugdpoort te spreken tot de mensen die hopen na 15 maart aan het roer te staan. Als u verkozen wordt krijgen wij nog volop met elkaar te maken. En tot de mensen die zich nu al dagelijks inspinnen om de jeugdhulp vorm te geven en te verbeteren. Ik zie veel bekende gezichten in de zaal, velen van u hebben hun ervaringen de afgelopen maanden met mij gedeeld.

Bedankt voor de uitnodiging om de aftrap te geven voor de bijeenkomst van vandaag. Ik wil een aantal observaties met u delen op het terrein van de jeugdhulp, uit mijn eerste jaar als Kinderombudsvrouw.

Dat eerste jaar is voorbij gevlogen en nog elke dag word ik doordrongen van mijn grote verantwoordelijkheid. Ook in eerdere functies heb ik mij altijd bezig gehouden met de zorg om en belangen van kinderen. Maar in deze functie komen zoveel verschillende terreinen samen. Het biedt een kans om veel breder en in samenhang tussen domeinen verschil te maken voor kinderen. En alleen al op het vlak van de jeugdhulp valt er zoveel te monitoren en te volgen.

De decentralisatie van het jeugddomein is een ongekend grote operatie geweest. Om wetgeving, financieringsstromen, uitvoeringstaken en verantwoordelijkheden in één keer om te gooien, is uiterst complex. En na twee jaar is het positief om te kunnen constateren dat het nieuwe bouwwerk in grote lijnen vorm heeft gekregen. U zult tegelijk begrijpen dat ik nog flink wat haken en ogen zie, en dat de rest van mijn verhaal bezorgder van toon is. Het is immers mijn taak als Kinderombudsvrouw om de vinger op de zere plekken te leggen.

Doet u mee met een gedachtenexperiment? Stelt u zich zo'n ouderwetse knikkerbak voor met allemaal spijkertjes erin. Je stopt de knikker er aan de bovenkant in. En terwijl de knikker naar beneden valt raakt hij de spijkertjes en stuitert van links naar rechts. Totdat hij onderaan in een bakje belandt.

Stelt u zich nu Sam voor. Sam is twaalf jaar en groeit op in een gezin met veel problemen. Ouders allebei werkloos, moeder depressief, vader kampt met een gokverslaving. Er is sprake van schulden, pedagogische onmacht, verwaarlozing. Sams oudere zus van vijftien laat externaliserend probleemgedrag zien, woede-aanvallen, vechtpartijen, diefstal. Ze heeft al een aantal keer op het politiebureau gezeten. Sam is een teruggetrokken jongen, doet het matig op het vmbo-k, is buiten school vooral op zijn kamer. Als Sam dan ook nog begint met blowen keert hij steeds meer naar binnen.

Doet u nu uw ogen dicht en stelt u zich voor dat we een knikker met Sam's naam erop bovenin de knikkerbak stoppen. Een van de bakjes onderin is de voor Sam passende hulp van goede kwaliteit, op tijd geleverd, precies zoals het VN-Kinderrechtenverdrag voorschrijft. De andere bakjes staan voor geen hulp, slecht passende hulp, hulp die te laat komt, of die van onvoldoende kwaliteit is. Wat is nu de kans dat Sam's knikker in precies het juiste bakje belandt?

De spijkertjes die hij onderweg tegenkomt zijn heel verschillend van aard. De bovenste spijkers bepalen of Sam überhaupt in beeld komt. Zijn ouders zoeken zelf immers geen hulp voor hem. Wie signaleert de hulpbehoefte van Sam? Laten we nu voor het gemak maar even zeggen dat dat de school is. De school schakelt het wijkteam in. Vervolgens zijn de mate van initiatief en vasthoudendheid van het wijkteam, eventuele wachttijden, de aanwezigheid wel of niet van voldoende expertise, de werkdruk waarmee de wijkteamleden te maken hebben, de manier waarop ze het gezin benaderen, allemaal van invloed op de vraag of Sam naar links of naar rechts stuitert.

Sam komt langs de spijker die bepaalt wat er aan de hand is en wat er voor hem nodig is. Hier is deskundigheid essentieel, net als het standaard multidisciplinair beoordelen van complexe casuïstiek, op tijd opschalen indien nodig of afschalen indien mogelijk. En natuurlijk of en op welke manier Sam zelf gehoord wordt. Neemt het wijkteam voldoende tijd om hem zelf te laten meepraten, geven ze hem genoeg informatie die aansluit bij zijn situatie en ontwikkeling en hechten ze passend belang aan zijn mening?

Dan volgt de spijker die staat voor de inkoop: wat heeft de gemeente ingekocht en wat is er beschikbaar? Echt maatwerk kunnen bieden vraagt flexibiliteit en soms ook lef van de gemeente om een stap extra te zetten als dat nodig is.

Vervolgens passeert Sam de spijker die staat voor regievoering. Er komen in het gezin namelijk meerdere vormen van hulp op gang. Welk effect hebben die inspanningen op elkaar? Het systemisch kijken

gebeurt nog lang niet overal voldoende. En ook de spijkers van de samenwerking tussen wijkteam en jeugdhulpaanbieders, volwassen hulpverlening, huisartsen, jeugdbescherming en gecertificeerde instellingen staan lang niet altijd recht.

Er zijn zoveel factoren die van invloed zijn op de vraag of Sam passende hulp krijgt en die nog niet goed genoeg zijn georganiseerd. Zoveel kromme spijkers. Dat je haast zou denken dat het een wonder mag heten als hij in het juiste knikkerbakje belandt.

Geld is een cruciale factor. Er wordt immers bezuinigd tijdens deze megaoperatie. Budgetten van gemeenten zijn vastgesteld op basis van oude cijfers terwijl de instroom toeneemt. Preventie krijgt niet de aandacht die het verdient. Aanbieders moeten werken tegen steeds lagere prijzen. Zij melden grote administratieve druk, toenemend protocoldenken, en een disbalans tussen primair proces en verantwoorden. Wat volgens hen ten koste gaat van tijd voor reflectie, ontwikkeling, vernieuwen, kennis delen, intervisie, net een beetje extra aandacht voor een kind. Allemaal 'indirecte tijd' die niet vergoed wordt.

Kortom: het systeem kraakt en piept en dat heeft effect op de kwaliteit van de hulp. Intussen zien we waar dat toe leidt. Een flinke toename van het aantal crisisplaatsingen in de gesloten jeugdzorg in 2016, signalen over een nieuwe toename van het aantal OTS-en na de aanvankelijke daling in 2015, steeds jongere kinderen die in de jeugdzorgplus belanden. Allemaal verkeerde knikkerbakjes.

Van de nieuwe Kamer verwacht ik dat zij zich samen met het nieuwe Kabinet, de gemeenten en jeugdhulpaanbieders zullen buigen over de kromme spijkers in de knikkerbak. Want we zijn er nog niet. De jeugdhulp is op dit moment nog niet dat betere systeem dat we voor ogen hadden met de decentralisatie. Houdt u zich Sam voor ogen, en met hem vele duizenden kinderen die schuilgaan achter de systeemwereld. Het is hun lééfwereid waarvoor u verschil kunt maken.

Dankuwel.